

P. K. THORSEN

28.—10.—1851 — 23.—8.—1920.

SPROGMANDEN Peder Kristian Thorsen er født på Sejerø. Familien, som med oldeforældrene var indflyttet fra Roskildeegnen, men for øvrigt stammede fra Bornholm, var kyttet til mølleriet. Oldemoderen, som var fra Skuldelev i Horns herred, levede endnu, da han blev født, men døde så kort efter, at han ikke mindedes at have set hende. I slægten gik der fortællinger om, at hun havde været en skrap husmoder, der stod op om natten og følte på viserne, hvor mange klokken var, for at få folkene sat i arbejde i god tid, og at hun derved stadig bragte klokken i uorden til stor ærgrelse for manden. Mærkeligere er det, at man blandt de ældre i familien vrængede ad hendes sprog, og bl. a.

huskede Thorsen, at hun sagde *hønne* for *høne*; på Sejerø siger man jo *hyøne*. Jeg mindes også en anden historie, der vidner om, at man i den familie lagde mærke til sproget. Det var engang i Thorsens barneår, han og hans fader traf sammen med nogle folk fra Agersø eller Omø, og da sagde faderen: Kan du høre, de taler ligesom os? Jeg spurgte Thorsen, hvad faderen havde ment dermed, og Thorsen sagde da, at han vist dermed tænkte på det, at de sagde *han* og *hun* om ting, medens folk i Kalundborg (og nok allerede dengang også i Odsherred) var ved at komme bort fra det og sagde *den*. Det ser da ud til, at det ikke er efter fremmede, Thorsen har sin lyst til at mærke sig forskellene i talen.

Som barn var han meget læselysten, men der var ikke megen læsning at vælge imellem. Bibelen har han pløjet fra først til sidst, og Grundtvigs oversættelse af Sakse og Snorre, som jo i sin tid blev uddelt til skolebogsamlingerne, har han også grundigt gennemgået. Ellers var der jo dengang ikke så mange bøger i bønders og husmænds stuer, men lidt kunde han da samle sig hist og her. Han huskede endnu som ældre, at i den ABC, han brugte, var *Hæring* (Herren, d. v. s. et billede af Vorherre) anbragt øverst i det ene hjørne på det andet blad, hvor Fadervor stod trykt, og at man fortalte børnene, at *Hæring* lagde skillinger i bogen, når der var god fremgang i læsningen. Senere blev han naturligvis klogere, og han blev ikke gammel, inden han måtte hjælpe til i møllen.

Kort efter sin konfirmation kom han ud at sejle som skibskok. Han fortæller i et brev til seminariefors­tander Byskov følgende:

Jeg har som barn sagt både Du, I og De til folk. De sagde jeg kun til præsten, degnen, doktoren, **fyr­mesteren**, fyrassistenten og deres madammer samt **til fremmede**

tilrejsende udenfor bondestanden. Da jeg kom ud at sejle, straks efter min konfirmation, vidste jeg ikke, hvad man sagde, når man talte til to standspersoner på en gang. Jeg husker så tydeligt, som det var i går, at jeg i Malmø havn en dag sagde I til kaptajnen og styrmanden, da jeg opvartede dem i kahytten, hvor de sad og skaffede. „Er du gal, kok! Hvornår har vi drukket dus?“ — Det var ikke langt fra, at jeg havde fået en lussing. Det er vist både første og sidste gang, jeg har gjort mig skyldig i den fejltagelse.

Efter en række år ved møllen og i kabyssen kom Thorsen ind på Gedved Seminarium, og her førte særlig Martin Kristensen ham videre ind i sprogiagttagelser. Især lærte han ved at udsørge sine jyske Kammerater en mængde jysk, som blev grundlaget for hans første bog. Han var et opvakt ungt menneske, som godt kunde være med til en spøg. Sammen med ham var på seminariet S. K. Sørensen, der senere har skrevet om de gamle østerlandske folk og om Israels historie, og som for længst er død som lærer ved Silkeborg. Han var en flittig, ærgærrig ung mand, „men jeg var jo mere begavet, men doven“, sagde Thorsen. En dag havde Thorsen og nogle andre været ude at botanisere, og så havde de stukket en blomst på en helt anden plantes stængel. På hjemvejen mødte de S. K. Sørensen og fik lyst til at have løjer med ham. „Se, hvad jeg har fundet! Kender du den?“ „Nej, må jeg få den?“ „Vist må du ej, så vil du naturligvis vigte dig overfor Martin; vi vil rigtignok selv have æren!“ Sørensen lovede at give dem æren for fundet, og så fik han „planten“, skyndte sig ind til Martin Kristensen, der underviste en anden klasse i tegning, og rakte ham planten med de ord: „Her er en mærkelig plante, jeg har fundet! Hvad er det for en?“ Martin Kristensen tog sindigt om blomsten med den ene hånd og om stængelen med den anden,

trak dem fra hinanden og sagde tørt: „Den hører til humbugsfamilien!“ At Sørensen ikke døde i synden, er en selvfølge.

Om Thorsen nu var så doven, er ikke sikkert. Han fik ialfald sin eksamen, og samtidig havde han lært ikke så lidt af det, der ikke kom eksamen ved. Så blev han først privatlærer i Skiveegnen og derefter i 1877 andenlærer i Pedersker på Bornholm, oldefaderens fødeø. Her mødte han en sprogform, som var vidt forskellig fra de to, den sejerøske og den jyske, han i forvejen var kendt med. Ikke mindst var det ham påfaldende, at forskellen mellem hankøn og hunkøn i tillægsordene her havde langt videre omfang end i sejerøsk. Han har fortalt en historie om en lille dreng, der kom løbende ind i stuen og sagde: „*ja er oder*“ (jeg er våd), „og da tænkte jeg ved mig selv: du er mere stiv i din bøjningslære end i din lydlære!“ Drengen kunde jo ikke udtale *v*, men han sørgede godt nok på at få hankønsendelsen — *er med* .

Alle disse småtræk har jeg taget med for at vise, hvor tidlig Thorsen viste sin iagttagelsesævnne, særlig overfor sproglige forskelle. Mere og mere trak det egentlige sprogstudium i ham, han begyndte på egen hånd at forberede sig til studentereksamen, og da dette ikke gik længer, brød han resolut med lærergæringen, rejste 1881 til København og tog 1883 studentereksamen. Nogen eksamenshelt blev han aldrig, og det er betegnende, at en kammerat, han havde forberedt i oldnordisk, fik betydelig højere karakter end han. Det var vist ved denne kammerats embedseksamen nogle år senere, at han gjorde en iagttagelse om gammeldags dannet københavnsk talesprog. Kandidaten havde oversat noget galt, og professoren gjorde indvendinger; Kandidaten mente, at han ikke havde sagt sådan, men da sagde censor, rektor Petersen, med vægt: „*Jo, Di gore*“.

Så blev han da student, og det blev han egentlig ved at være til sin død, selv om han i 1890 bestod en magisterkonferens i nordiske sprog (rigtignok i høj grad overstrålet af sin eksamenskammerat Ida Falbe-Hansen). Han levede som student, enten han boede til leje i et københavnsk værelse, eller han boede paa Valkendorfs kollegium (1887—92), eller han sad i sit eget hus ude i Ballerup. Han omgikkes de unge studenter som kammerat, og blev for en stor del ved at søge sin omgang blandt dem, ligesom han stadig havde sin gang på det gamle kollegium. Det var da også en langt yngre Valkendorfsianer, han indsatte til executor af sit testamente, og han blev båret til graven af ældre og yngre Valkendorfsianere.

Ligesom Thorsen holdt fast på forbindelsen med sit gamle kollegium, holdt han også fast ved sit gamle seminarium. I mange år var det en fast regel, at han holdt sin fødselsdag i Gedved, og i forstander Byskov fandt han en forstående studiefælle, som han stod i livlig brevveksling med, især om sproglige spørgsmål. Det var under et besøg i Gedved, han faldt i sin sidste sygdom, og han døde på et hospital i Horsens.

Også med sin fødeø bevarede han stadig forbindelsen. Han tog gerne i sine senere år en tur derover om sommeren og studerede så sprog sammen med lægen, men søgte også stadig oplysninger om sproget og gamle forhold. Han var stærkt optaget af spørgsmålet om befolkningens fasthed og har efterladt sig en mængde uddrag af kirkebøgerne o. lign., men han fik aldrig noget udarbejdet om den ting. Gennem disse studier fandt han dog et par stednavne, han aldrig havde hørt, Østerballe og Vesterballe, og i sommeren 1907 fik han degnen til at spørge en meget gammel mand om disse navne. Han svarede: „Ja men det var i min barndom, da gik folk ad kirkestien over *Vesterballen* og ind ad en

nu tilmuret låge.“ Måske kender ikke et menneske på Sejerø nu disse navne.

Fra hans seneste tid nævner jeg endnu et par iagttagelser, der viser, at han stadig var lige årvågen i den henseende. Han havde fået et par naboer fra Kalundborgegnen ude i Ballerup, og dem hørte han sige: jeg har *law*, jeg har *saw* (for alm. sjællandsk *lawt*, *sawt*). Jeg husker, at han i den anledning sagde: der er nok alligevel noget om det med Kalundborg-jysk. Formerne minder jo nemlig mere om de jyske (uden *t*) end om de sjællandske. Han var meget optaget af sagen, men om han nogensinde kom ud til Kalundborg-egnen og fik sagen undersøgt på åstedet, véd jeg ikke. Herom må sikkert nogen af årbogens læsere kunne give pålidelig besked, og en sådan besked vil flere end Thorsen sætte pris på.

En anden angår ordet *mjød*, hvis sjællandske form (*mød*) han ikke troede var rent folkelig. Her lykkedes det hans ven professor Blinkenberg under sine undersøgelser angående Helenekilden i Tisvilde at finde formen *myø*, som Thorsen var meget optaget af. Her var der al grund til at tro på formens ægthed, da det drejede sig om navnet på en drik, der udelukkende blev brygget til kildemarkedet.

Thorsens videnskabelige forfatterskab, der strækker sig fra danske dialekter til undersøgelser om sprogforandringer i almindelighed, skal jeg ikke her komme ind på. Sin fødeøes sprog har han behandlet udførligt, og mange andre danske folkemål har han belyst, ikke mindst de sønderjyske, som han har givet en stor fremstilling af i en efterladt, endnu ikke udgivet afhandling. Mere end ved sine trykte værker har han dog — ligesom delvis den anden sprogmand fra Holbæk amt, dr. F. Dyrland — virket ved personlig samtale. Hans indflydelse har i det hele været betydelig.

Marius Kristensen.